

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

РЕГИОНАЛНИ КУЛТУРНИ ФОРУМИ

*Нов подход за разработване
на регионални културни политики
и превръщане на културно-
историческото наследство
във фактор за развитие*

Решаването на проблема за създаването на регионални културни политики в значителна степен е един от пътищата за оцеляване духа на нацията, но и за постигане на нейния просперитет. Това се осъзнава все повече в последните години – първо от специалистите и постепенно – от цялото общество. Как да се мотивират хората и да се научат да използват символите и постиженията от миналото, поставяйки ги и надграждайки над тях съвременното си? Как всеки кът от България, всяка общност да пристъпят към практическото оживяване на реликтите, създавани векове и дори хилядолетия, към включването им в днешния ден, в динамиката на живота?

Ето такъв документ, такава практическа разработка предлага стегнато, но много подробно написаното методическо ръководство “Нов подход за опазване и развитие на културно-историческото наследство”. Особената му ценност представлява това, че основа за разработването му е практиката за създаване на регионални културни политики по програма “Обществен форум за КИН”, както стремежът и активната ангажираност на НФ “Култура” за изграждане във Форум-процес на местно ниво на административно-творческо партньорство, на равноправни обществено-частни взаимоотношения при програмиране изобщо на културна динамика и в частност – при подхода към културно-историческото наследство. Да се създаде “методическа основа за управление и програмиране на културните процеси и явления”, както много точно е казано в предложеното ръководство.

Изключително полезно е представянето на процеса, управляван от ФРМС, изпълнен с експертно съдържание от НФ “Култура” и резултатите от вече проведените пилотни проекти в райони с различни условия и възможности, съвместно със ШАРС, както и бляскавата оценка, която те получиха. Особено внимание заслужават конкретните разработени методически задания, с критериите за оценка, начина на формиране на системи, на мрежи, последователността в действията при проекта и реализацията, разбирането на европейските стандарти по отношение на системата за качество, инвестиционната политика и др. необходими елементи на проектите. В този момент, когато се активизира цялостната дейност по места и насочеността към включване в различни предлагани ни от европейските структури програми, нуждата от продукт – практическо помагало, в чиято добре изградена структура не може да има съмнение, е изключителна. Тази полза задължително ще се отрази на качествения стратегически подбор, започнал още през 2006-2007 г. и очертаващ пътищата и възможността за избор засега и до 2013 г. А културно-туристическите дейности са в очакване на такова методическо ръководство.

Приветствам издаването на предложения от експерта към НФ “Култура” Емил Върбанов текст, направен с много организирана мисъл и практическо познание. Още повече като се има предвид това, че с целия си опит, той бе моторът на успешното провеждане на проектните дейности по форум-процеса за КИН. Бързото въвеждане на подготвеното от него пособие е навременно и изключително полезно.

*Ст.н.с. д-р Маргарита Ваклинова,
заместник директор на
Национален археологически институт
с музей – БАН*

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Въведение 7

II. Предпоставяне на обхвата на съдържателните измерения на културните политики (КП) 8

- A. Социално-структуриращи измерения 8
 - а. Цели на културната политика – Подобряване качеството на живот 9
 - б. Принципи на културната политика 9
 - в. Функции на културната политика 10
 - г. Области на дейност на културната политика 10
 - д. Ползватели на културните политики 10

- Б. Политико-икономически измерения 11
 - 1.1 Индустриализиране на понятието за КП 12
 - 1.2 Демократизиране на понятието за употребите на КП 12
 - 1.3 Локализиране на понятието за употребите на КП 12
 - 1.4 Оптимизиране на устойчивото развитие чрез КП 13

III. Прилагане на нов подход за разработване на регионални културни политики и превръщане на културно-историческото наследство (КИН) във фактор за развитие – съвместна инициатива на ФРМС, НФ „Култура“ и ШАРС 14

IV. Методология на провеждане на регионални културни форуми 16

- Основни принципи 16
- Стъпки за осъществяване на процеса 17

V. Специфика при идентифициране, регистриране и систематизиране на обекти от КИН 23

- A. Критерии за оценка: исторически обекти 23
- Б. Критерии за оценка: архитектура 26
- В. Критерии за оценка: заобикаляща среда 28
- Анализ на приоритетни теми 30
- Образец на методическо задание – матрица (пример) 32
 - а. Основни принципи 32
 - б. Вътрешна и външна динамика 35
 - в. Инвестиции в човешки и материални ресурси 36

- г. Нива на оценяване и критерии за интеграция на продукта 37
- д. Технически условия 39
- е. Пазарно позициониране 39

VI. Постигнати резултати от проведени 5 регионални културни форума 40

VII. Заключение и препоръки 41

Приложения:

- Приложение 1.
Обща културна политика на общините Смолян и Златоград 43
- Приложение 2.
Маркетингова стратегия за култура 50
- Приложение 3.
Понятиен апарат (инструментариум). Определения 57
- Приложение 4.
Примерен анализ на ситуацията и SWOT-анализ 59

Бележка за автора 63

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Сравнително бързото заличаване на регионалната памет особено през преходния период, отсъствието на идеали и символи в национален мащаб и тяхното експониране в европейски (*членство на България в ЕС*) налага инвентаризиране на местата, където тя – паметта – в действителност се е възплътила по волята на хората, събитията или в течение на векове.

Тези “обекти” са се превърнали в нейни най-ярки символи: **празници, емблеми, паметници, чествания, възхвали, речници, музеи, предания, легенди и т.н. Местата, обектите, събитията** следва да схващаме във всички значения на думата от най-материалното и конкретното, каквито са: започвайки от **археологическите паметници, паметниците на загиналите, архивите**, стигайки до **най-абстрактното каквито са понятията за потекло, поколение, род, област, регион, “човек – жива традиция, памет”**.

В този смисъл понятието за **културна политика (КП) и нейното регионално измерение (Вж. Прил. 1)** е винаги възможна цел, сбор от наличност и стратегии за оцеляване, възраждане и ресоциализиране на културното пространство в новия социално-икономически контекст. Нейната значимост се определя **не толкова от това, което представлява, колкото от онова, което правим от нея**.

Чрез обединение около културната политика на междуобщинско, междурегионално, национално и еврорегионално ниво, сме в състояние да съхраним, възстановим и пълноценно да употребим историческата памет и натрупания опит.

Въз основа на проведени анализи и проучвания за ефективността от използването на културно-историческото наследство (КИН) за регионалното развитие беше идентифицирано недостатъчното участие от страна на местните структури в този процес. Това наложи да се потърсят нови механизми за по-пълноценно включване на КИН в социалните и икономически процеси, протичащи на местно ниво.

Основната цел на настоящата разработка е да бъде споделена една добра практика за **превърщане на културно-историческото наследство във фактор за устойчиво и икономическо развитие на регионите** – опит, натрупан от Фондация за реформа в местното самоуправление (ФРМС) и Национален фонд “Култура” (НФК) по програма “**Обществен форум**” на Швейцарската агенция за развитие и сътрудничество (ШАРС) в периода 2004 – 2007 г.

Без да залага на изчерпателност, настоящият текст има за цел да покаже как чрез идентифициране, опазване, надграждане и развитие на

културното наследство на местно ниво, в контекста на протичащите процеси на децентрализация, но и на глобализация, се разколебава фрагментарното мислене и се създава последователност и методическа основа за управление и програмиране на културните процеси и явления.

II. ПРЕДПОСТАВЯНЕ НА ОБХВАТА НА СЪДЪРЖАТЕЛНИТЕ ИЗМЕРЕНИЯ НА КУЛТУРНИТЕ ПОЛИТИКИ

A. Социално-структуриращи измерения

Културните политики (КП) като процес на социализация се свързват с поемане на отговорност за програмиране и изработване на стратегии за местно и регионално развитие, като неизменна част от всеки нов проект, обсъждан на широка публична основа. Предлагаме на Вашето внимание синтезиран израз на наблюденията, които предпоставят социалния аспект на културната политика, разработвана в рамките на Форум-процеса:

- промяна във възприятието на жителите по отношение на мястото, в което живеят;
- по-голяма увереност и засилване на стремежите;
- по-ясно изразяване на индивидуалните и споделени идеи и потребности;
- увеличаване на доброволческата активност;
- повишаване на организационните умения на местно равнище;
- увеличаване на социалния капитал – “нормите и мрежите, които дават възможност за колективно действие” (по Световната банка);
- промяна в репутацията или имиджа на място или група от хора;
- по-силно изразени и активни публично-частни с доброволческо участие партньорства;
- по-високи образователни постижения;
- нови подходи на оценяване, консултиране и представителство – от страна на обществеността;
- по-голямо внимание и осъзнаване на статуса на децата и младите хора;
- по-голямо осъзнаване на възможностите, които предоставя участието в творчески дейности;
- възможности за хората от различни поколения да работят заедно;
- и естествено не на последно място приобщаване на хората с увреждания.

Обикновено социалният аспект на КП е ориентиран повече към теми като развитие и самоопределяне на общността, докато икономическият аспект на КП се свързва повече с растеж и развитие на собствеността и намира израз в пазарно-ориентирани проекти за промоция на мястото.

Индикаторите и механизмите за измерване на резултатите понякога са от доста различно естество и могат да водят до различни резултати. Например, ако се установи, че един културен проект/дейност в процеса на развитие има положителен ефект за икономическата сфера, това не означава задължително, че това важи и за социалната сфера или за културния сектор.

Освен индикативно гореспоменатите социални аспекти, методологията на скелета на културните политики и системният подход трябва да бъдат съобразени и със съдържателния, структуроопределящ аспект на КП, който в синтезиран вариант предполага следната последователност на разработване:

а. Цели на културната политика. Подобряване качеството на живот:

- Социално развитие;
- Културна идентичност на общината;
- Икономическо развитие на региона чрез КИН и за него;
- Развитие на личността;
- Местно културно развитие;
- Разпространение на влияние на общината.

б. Принципи на културната политика:

- Тълкуване на КИН като сбор от материална и нематериална култура;
- Подкрепа при материално обезпечаване – финанси и оборудване – програмиране на ресурси, периоди и лична отговорност;
- Съгласуване на интереси и мнения – партньорство;
- Създаване и управление на културен продукт – публично-частно партньорство;
- Икономическо развитие на региона;
- Споделена отговорност – община, НПО, частен сектор;
- Остойностяване и социализиране на КИН;
- Културна идентичност и многообразие;
- Подкрепа за изкуствата и творчеството;
- Утвърждаване на добри, работещи културни практики;
- Консервация;
- Разнообразие на културната оферта;
- За конкретно насочване на общинската дейност по отношение на културата политика се залага на различни основополагащи принципи;
- Социално развитие;
- Културна идентичност на общината;
- Икономическо развитие на региона чрез КИН и за него.

в. Функции на културната политика:

- Подпомагане;
- Съгласуване на интереси и мнения;
- Партньорски мрежи;
- Разпространение;
- Промоция и комерсиализация;
- Остойносттаване;
- Образование;
- Информация;
- Управление;
- Консервация
- Поемане на отговорност;
- Производство;
- Изследване/анализ/целево проучване;
- Творчество;
- Обучение.

г. Области на дейност на културната политика:

- Културно-историческото наследство и музеи;
- Културни маршрути;
- Културни индустрии;
- Културни борси;
- Читалища;
- Библиотеки;
- Изкуствата като цяло;
- Визуални изкуства и художествени занаяти;
- Сценични изкуства;
- Културни събития/културен календар;
- Културно развлечение;
- Книги;
- Информационни технологии;
- Аудиовизуални изкуства;
- Медии.

д. Ползватели на културните политики:

- Граждани;
- Организации и асоциации, неправителствен сектор;
- Артисти;
- Публика като цяло;
- Бизнес среди;

- Общини;
- Образователни среди;
- Туристи;
- Правителство;
- Подрастващо поколение.

Тук условността на потенциалните бенефициенти на дейността на общините следва да е насочена по-скоро към гражданите като цяло, отколкото към определена група – професионална или целева група.

Къде?

Конкуренцията между съседни общини води до предприемане на действия, свързани с имиджа или с идентичността на региона. Тази стратегия, свързана с колективния живот, произтича от културната политика. Тя позволява мобилизиране на местното население да създаде по-атрактивна околна среда, привличаща инвеститори.

Кога?

Изготвяне на точен и подробен календар за създаване, приемане и прилагане на културната политика

Как? Чрез партньорство / мисии

Чрез културните си политики общините изразяват своето желание да сътрудничат с други институции и културни институти на местно ниво, на междуобщинско, на регионално, на национално и на международно ниво – балканско и европейско.

Б. Политико-икономическо измерение

В епохата на глобализацията политическата роля на културата за държавата, респективно за регионите придобива още по-голямо веществено и психологическо значение за осъзнаване и утвърждаване на националната идентичност. При експанзията на масовизирани ценности, модели и практики националната култура следва да се развие и утвърди като носител на регионални ценности, създавайки символните граници за общността, която представя/представлява. Образно казано, за да се изгради жив, атрактивен и идентифициращ образ на културата като традиция и практика на национално ниво, политиките са инструментът, който включва мотивацията и прагматизма за съхраняване, експониране и развитие на

КИН в перспективата на това какво правим чрез и за него.

Промените, характеризиращи начините, по които съвременният свят осмисля ролята и значението на културата, обуславят начина на формиране на **културните политики** и най-общо могат да се представят като:

1.1 Индустриализиране на понятието за КП

- Под влияние на *информационната среда*;
- На ролята на *комуникациите* за създаването, предаването и утвърждаването на ценности;
- На *културната продукция*, която се обвързва все повече с новите технологии и пазарните условия;
- На *културните индустрии*, възприемани все повече като широк кръг от комуникационни медии, които действат като производители на култура, информация, развлечение и промоционални дейности.

1.2 Демократизиране на понятието за употребите на КП

- Под влиянието на *демократичните тенденции* в съвременния свят;
- *Достъпът* до културата и изкуството не е привилегия само за определен кръг от хора, а става обществен процес, свързан с *масовото потребление*;
- Засилва се ролята, значението и участието на масовата публика в процеса на *създаване, предаване и потребяване на културна продукция*;
- Очертава се *изравняване на йерархиите и размиване* на границите не само в културно отношение (напр. висока и масова култура), но също организационно и социално.

1.3 Локализиране на понятието за употребите на КП

- *Дефиницията* за това каква е ролята на културата, както и осъществяването на **политиката за култура на местно и регионално ниво** вече не е монопол и отговорност само на *публичните институции*, а става чрез и с участието на независими, локално/местно обособени фондации, институти, партньорски обединения или най-малкото приобщаването им към местния властови ресурс;
- Глобализиращите процеси провокират съхранението на културна идентичност, в следствие на което *ролята на градовете и регионите става определяща в това отношение*;

- Маркетингът на културата – включването ѝ в икономическата среда предполага засилено участие на частния бизнес сектор в културната сфера и *развитието на публично-частното партньорство*. Използваните от частните корпорации, пазарни стратегии за промотиране на градовете и регионите засилва процеса на обособяването им като ключови икономически фактори в глобалната среда; Наблюдава се появата на местен филантропизъм;

- Градовете и регионите стават ключови фактори и в дефинирането и промотирането на понятията и употребите на **културната политика**, които все по-често се обуславят от процесите на регенерацията. Това явление е масово наблюдавано в съвременния динамичен свят на непрекъснати промени, трансформации и преустройства.

1.4 Оптимизиране на устойчивото развитие чрез КП:

- участието на известна, значима личност или група от хора от областта на културата със социално активно поведение;

- интегриране на културата в най-ранните етапи на стратегическо планиране на проекта;

- изграждане на мулти-дисциплинарен проектен екип;

- осигуряване на непрекъсната оценка за измерване на ефективността още от етапа на планиране;

- гъвкавост и потенциал за промяна на курса, ако е необходимо;

- грижа за качеството на средата и достъпа – дизайн на съоръженията и устроеността на публичните пространства – и интегриране с услугите (напр. транспорт);

- консултиране с жителите, бизнес средите и други заинтересовани страни;

- непрекъснато включване и осигуряване на право на собственост на всички ангажирани в проекта (при управлението, предоставянето и оценката) и признаване на техния принос;

- желание и участие на местните власти да сътрудничат за диалога между персонала/екипа, осъществяващ регенерацията, и персонала/екипа, ангажиран с културните дейности;

Като примери от нашата действителност могат да бъдат представени: все още неосъществената идея варненско промишленото пристанище да се превърне в крайбрежен пристан за яhti; обликът на Перник днес, след срива на промишлено-производствената му мощ; или какъв ще бъде обликът на Козлодуй след време? Парадоксален пример в градска среда

е също сградата на Централна баня в София и много други. Но вече има и примери, чийто търсения работят по посока на определението на имиджа на населените места, като „Вършец – град на здравето“, „Дупница – град на фармацевтиката“, „Берковица – град на духовата музика“.

III. ПРИЛАГАНЕ НА НОВ ПОДХОД ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА РЕГИОНАЛНИ КУЛТУРНИ ПОЛИТИКИ И ПРЕВРЪЩАНЕ НА КИН ВЪВ ФАКТОР ЗА РАЗВИТИЕ – СЪВМЕСТНА ИНИЦИАТИВА НА ФРМС, НФ „КУЛТУРА“ И ШАРС

В пряка връзка с основната цел на НФ „Култура“, а именно подпомагане развитието на културата чрез набиране, управление и разходване на средства, предназначени за провеждане на националната политика в областта на културата (заложи в Програмите на правителството на Р България за съответния период и в Закона за закрила и развитие на културата), стремежът на НФ „Култура“ е да бъде основен фактор при формирането на националната културна политика, да оказва подкрепа за разработване на регионални такива, както и да създава условия за тяхното развитие с оглед на членството на България в ЕС.

Приоритетната цел за участието на НФ „Култура“ в настоящия проект по Програма „Обществен форум“ бе мотивирана от необходимостта да се изградят методически умения, насочени към подобряване на местния административно-творчески капацитет, които ще позволят на местно ниво набирането на данни и оформянето на анализи за нуждите на регионалното програмиране в сферата на културата.

С цел създаване на нови възможности за опазване и управление на КИН, НФ „Култура“ потърси сътрудничеството на потенциални партньори за обединяване на усилията в тази област. През ноември 2005 г. НФ „Култура“ и ШАРС поставиха началото на съвместен проект **„Модели за регионални стратегии – културно наследство и устойчиво развитие“**. В рамките на осъществяването на този проект ФРМС (www.flgr.bg) адаптира Форум–подхода като елемент на пряката демокрация за управление на КИН на регионално ниво. Специфичната характеристика на **„Обществен форум“ за КИН** е обособяването на своеобразен **„културен парламент“** на местно ниво, който групира експертния и граждански капацитет, имащ отношение към местното КИН.

Основната цел на проекта бе да се стимулира ефективен процес на междуобщинско и регионално ниво за формулиране и прилагане на културни политики като инструмент за устойчиво регионално развитие.

Конкретни цели на проекта:

- Насърчаване на ефективен диалог между различни заинтересовани страни;

- Развиване на ефективни модели за устойчиво управление и социализация на културното наследство на регионално ниво;

- Подкрепа за реализация на партньорски проекти за промоция на местния културен потенциал и добавяне на стойност към местни туристически продукти, базирани на културното наследство.

През 2005 г. бе създадена съвместна комисия между експерти на НФК и ФРМС за подбор на региони за участие в програмата на базата на предварителна оценка на потенциала на региона и готовността за приложение на процеса. Пилотната фаза на проекта протече в два региона на страната:

1. Общини Силистра, Тутракан и Алфатар

2. Общини Смолян и Златоград

Работата премина през следните етапи:

- Формиране на нагласи на местно ниво за създаване на регионални политики с цел остойностяване и социализиране на КИН;

- Създаване на модели за ефективно управление на паметниците на културата и символите на регионалната памет;

- Изграждане на методология за формиране на регионални стратегии в областта на управлението на КИН във връзка с устойчивото развитие на регионите, с цел тя да бъде приложена и в други региони на страната;

- Финансиране на конкретни проекти, разработени и определени по време на Форум-сесиите.

За подкрепа на проектните предложения бе създаден съвместен фонд, който се формира със съдействието на НФ „Култура”, ШАРС и общините в двата региона, като за всеки от регионите той бе до 60 000 лв. От своя страна, всяка една от общините допринесе с около 10 000 лв.

Изразената удовлетвореност от страна на швейцарските партньори от развитието на проекта до момента, осъществената по него работа и подчертаното задоволство от страна на бенефициенти доведоха до продължението му през 2007 г. Новите партньори на регионален принцип във втората фаза на проекта бяха:

1. Общини Ивайловград и Маджарово;

2. Общини Монтана и Чипровци;

3. Общини Котел и Елена.

В рамките на съвместния проектен фонд швейцарските партньори увеличиха около 3 пъти грантовата схема за периода до края на 2007 г., като предоставиха около 230 000 лв.

В хода на развитието на процеса, силно впечатлен от логиката, значимостта, съдържателността и стратегическата перспективност на проектното ни партньорство, Френският културен институт също декларира готовност за включване в него.

IV. МЕТОДОЛОГИЯ НА ПРОВЕЖДАНЕ НА РЕГИОНАЛНИ КУЛТУРНИ ФОРУМИ

Методологията разглежда създаването на регионална политика за валоризация на културно-историческото наследство в рамките на програма „Обществен форум“ (за краткост „Форум“). Предлаганите дейности обхващат времето на провеждане на 6 сесии (1 предварителна и 5 основни) на ротационен принцип, както и шестмесечен период след приключване на последната Форум-сесия.

Процесът на разработване на регионална културна политика се разделя условно на 4 фази:

А) Информационна фаза – която обхваща времето, когато местната общност, експертите и институциите се информират и привличат за участие в процеса;

Б) Дискусионна фаза – когато се събира необходимата информация, извършват се анализите и се обсъждат проблемите и възможностите;

В) Фаза на изработване на регионалната политика – когато се изработват концепцията и детайлите на регионалната политика и се формират механизмите на нейното прилагане;

Г) Фаза на прилагане – когато изработената регионална политика се хармонизира с останалите местни и регионални планови документи и се реализират механизмите за нейното прилагане.

Основни принципи:

■ Изработването на регионална политика за валоризация на КИН е еманация на усилията за общи действия на всички заинтересовани страни;

- Формирането на регионална политика става на базата на анализите и обмяната на мнения по време на Форум-процеса;
- Регионалната политика насърчава междуобщинската инициатива и осъществяването на проекти с над-общинско значение;
- Форум процесът служи за обсъждане, съгласуване и постигане на консенсус по отношение на съдържанието на **регионалната политика**;
- Разработването на **регионалната политика** е обществен процес. Не може да се създаде ефективна регионална политика без прякото участие на всички заинтересовани страни;
- Регионалните форуми предполагат по-широко и засилено участие на тематични експерти в дадената област.

Стъпки за осъществяване на процеса:

Описаният по-долу начин на работа е принципен и допуска евентуални отклонения, в зависимост от спецификата на района.

➤ Информационна фаза:

Работата започва с интензивни посещения на място в съответния регион с цел изграждане структурата на Форума. Идентифицират се заинтересованите страни, провеждат се разяснителни срещи с тях, определят се броят и съставът на работните маси, както и се извършва необходимата логистична подготовка (зала за провеждане, място, транспорт, материали и т.н.). Идентифицират се и се привличат институциите, без които регионалната политика не би могла да се институционализира и осъществи. Обсъжда се начинът за подбор на участниците и се преглеждат съществуващите в района актуални планови документи по отношение на темата на провеждане на форума. Сформира се Оперативна група, която ще отговаря на място за подготовката и провеждането на Форум-сесиите, както и за подпомагането на образуваните работни групи. По отношение структурата на Форума целесъобразно е да се образуват минимум седем работни маси, а по заинтересовани страни, за да се насърчи общуването между специалисти от една професионална област или със сходни интереси, но от различен регион. Масите биха могли да бъдат следните:

Местни власти – с представители на общините от региона – поне по двама, съобразно големината на общината и структурата на съответната общинска администрация;

Култура и музейно дело – представители на местните музеи и други изявени представители на културата, имащи отношение по темата на форума;

Местни туристически организации и предприятия – представители на фирми и НПО, които работят в сферата на местното туристическо предлагане, включително водачи, хотелиери, ресторантьори и техни сдружения, туристически асоциации и др. подобни;

Тур-оператори – представители на местни или външни фирми, които организират туристически посещения в съответния район;

Граждански групи – местни организации и лица с интереси в културата и туризма, които не са включени в останалите маси;

Външни експерти и учени – основно представители на НФК, както и други специалисти и познавачи на района, които могат да допринесат за по-ефективната и резултатна работа на форума;

Оперативна група – състои се от пет до седем души в зависимост от броя на заинтересованите страни, като целта ѝ е да подкрепя модератора и помощник-модератора при организирането на Форум-сесиите. В състава ѝ са включени помощник-модераторът, представители на общинските администрации, протоколист, PR на Форума и представители на различните групи заинтересовани страни.

За да функционира Форумът гладко, е необходимо да се ангажират ключови лица, които подпомагат и управляват Форум-процеса:

Координаторът е отговорен за концептуалните и организационните аспекти на форума;

Модераторът е външно за общността лице, пряко ангажирано във форум процеса, което фасилитира обсъжданията по време на сесиите и дейностите във времето между сесиите, подпомаган от **Помощник-модератора и Оперативната група**.

По време на отделните сесии се изготвя придружаващ протокол; сесиите са отворени за всички желаещи да присъстват; поканени са и представители на медии; публикува се бюлетин след всяка сесия и се разпространява в рамките на общността.

Това е фазата, когато Форумът се конституира и протичат интеграционни процеси, които са предпоставка за разгръщането на регионална политика.

➤ **Информационна сесия:**

По отношение на **регионалната политика** на информационната сесия се представят:

- Целите и предстоящата работа по създаване на регионална политика за валоризация на КИН – етапи, времева рамка, очаквани резултати; информация относно това как Форум-процесът ще подпомогне разработването на тази политика и какво ще съдържа тя;

- Въвеждаща информация относно функциите на регионалната политика;

- Кратко въвеждане и разяснение на терминологията – регионална политика, КИН, валоризация, приоритет, мерки;

- Представя се възможността за реализация на проектни идеи в рамките на програма Форум като част от регионалната политика.

➤ **Първа сесия:**

По отношение на **регионалната политика** на първата сесия се представят:

- Резултатите от работата на оперативната група пред Форума – информация за общите възможности и потенциал за сътрудничество в областта на КИН;

- Информация относно функциите на регионалната политика и нейните основни елементи (визия, цел и т.н.). Акцентът се поставя върху междуобщинското сътрудничество и възможностите на всяка от участващите общини да планират заедно пакет от проекти.

Основен момент за регионалната политика през тази сесия е **определянето на основните 7 – 8 теми за обсъждане**, които всъщност са основните елементи на КИН в региона (напр. архитектура, обичаи, символи и др.). По своята същност тези основни елементи на КИН в региона ще бъдат и основните **приоритети за въздействие** от страна на регионалната политика.

По време на сесията се сформират работни групи по всяка тема, на които се възлага, освен анализ на конкретната сфера на КИН, да разработят и основни елементи на регионалната политика с тази сфера.

➤ **Втора сесия:**

По отношение на **регионалната политика** по време на втората сесия:

- Се сформира и се избира експертна група, която да поеме изработ-

ването на регионалната политика;

- Се представят от работните групи по 3-4 от темите – основните резултати от анализа по тях и възможностите за въздействие;

Между сесиите продължава работата на експертните работни групи, които анализират втората част от теми, значими за местното КИН, и които разработват на тази база и основни елементи на регионалната политика в съответната сфера.

Експертната група по регионалната политика, със съдействието на модератора и оперативната група, разработват варианти за визия и стратегически цели за превръщането на КИН в региона във фактор за устойчиво развитие (в приложение 2 може да се запознаете с подробен SWOT анализ).

Преди третата сесия е целесъобразно провеждането на фокус-групи и социологически проучвания с участието на различни заинтересовани страни и различни социални групи с цел да се изведат идеи за възможното въздействие в отделните сектори на КИН и да се предложат конкретни мерки.

➤ Трета сесия:

По отношение на **регионалната политика** по време на третата сесия:

- Работните групи представят основните резултати от анализа по втората част от темите и възможностите за въздействие;

- Експертната група по регионалната политика представя варианти за визия за превръщането на КИН в региона във фактор за устойчиво развитие;

- Обсъждат се вариантите за визия за превръщането на КИН в региона във фактор за устойчиво развитие, като форумът избира най-подходящия;

- Обсъждат се вариантите за стратегическите цели на регионалната политика за превръщането на КИН в региона във фактор за устойчиво развитие, като форумът избира най-подходящите.

Фаза на изработване на регионалната политика:

➤ Четвърта сесия:

По отношение на **регионалната политика** по време на четвъртата сесия:

- Експертната група представя и обосновава варианти за стратеги-

ческите възможности/приоритети;

- Експертната група представя и обосновава рамката на регионалната политика, както и предложения за възможното въздействие в отделните сектори на КИИ;

- Представят се резултатите от Фокус-групите и социологическите проучвания с участието на различни заинтересовани страни и различни социални групи, за да се изведат идеи за възможното въздействие в отделните сектори на КИИ и конкретни мерки;

- Обсъжда се и се приема рамката на регионалната политика;

- Обсъжда се и се приема предварителен вариант на конкретните мерки за въздействие.

➤ **Пета сесия:**

По отношение на **регионалната политика** по време на петата сесия:

- Експертната група представя и обосновава цялостен вариант на регионалната политика;

- Окончателен вариант на регионалната политика за валоризация на КИИ се обсъжда и приема от Форумата;

При нужда експертната група може да представи предложения за изменение и допълнение на общински план за развитие (ОПР) и други планови документи, които Форумът да обсъди и евентуално след неговото одобрение да ги представи на съответните органи.

Освен това експертната група по регионалната политика представя своя проект за механизми за реализация на регионалната политика, организация и координация на дейностите, както и механизми за финансиране.

Форумът обсъжда и приема проект за механизми за реализация на регионалната политика, организация и координация на дейностите, както и механизми за финансиране като неразделна част от регионалната политика.

Паралелно с това на петата сесия се приоритизират разработените до момента проектопредложения и тези от тях, които са одобрени от участниците във Форумата, биват финансирани в рамките на наличния Проектен фонд.

➤ **Фаза на прилагане:**

В периода между петата и последващата (follow-up) сесия оперативната и експертната група имат няколко задачи:

- Интеграция с ОПР;
- Приемане от ОБС;
- Развиване на оперативен план;
- Създаване на регионален механизъм за координиране и управление;
- Културен маркетинг за периода 2007 – 2013 г.

Интеграция с ОПР

На базата на обсъдените на Форума предложения за изменение и допълнение на ОПР с оглед интеграцията на приоритетите и мерките на регионалната политика, експертните групи съставят предложения за всяка една конкретна община. Предложенията се обсъждат с ръководствата на съответната общинска администрация и общински съвет, след което се внасят за обсъждане и приемане от общинския съвет.

Приемане от ОБС

Съответните общински съвети обсъждат и приемат предложенията за изменение и допълнение на ОПР с оглед интеграцията на приоритетите и мерките на регионалната политика.

Развиване на оперативен план

След приемането на предложенията от страна на общинските съвети, експертната група, подпомогната от модератора, развива оперативен план с всички мерки за осъществяване на регионалната политика, както и неговата финансова рамка.

Създаване на регионален механизъм за координиране и управление

На базата на оперативния план експертната група, подпомогната от модератора, описва регионален механизъм за координиране и управление на КИН в региона. Целта е да се намери най-подходящата форма за координиране реализацията на регионалната политика.

План за културен маркетинг за периода 2007 – 2013 г.

Експертната група, подпомогната от модератора, разработва и детайлен план за културен маркетинг за периода 2007 – 2013 г.

➤ **Последваща (follow-up) сесия:**

По отношение на **регионалната политика** по време на последващата сесия:

- Се представя работата по интеграцията на регионалната политика с ОПР и приемането от страна на общинските съвети на предложения за изменение и допълнение на ОПР с оглед интеграцията на приоритетите и мерките на регионалната политика;

- Се представя и обосновава оперативен план с всички мерки за осъществяване на регионалната политика, както и неговата финансова рамка;

- Се обсъжда и приема от участниците във Форума оперативен план с всички мерки за осъществяване на регионалната политика, както и неговата финансова рамка;

- Се представя и приема от участниците регионален механизъм за координиране и управление на КИН в региона;

- Се обсъжда и приема от участниците във Форума детайлен план за културен маркетинг за периода 2007 – 2013 г., както и неговата финансова рамка.

Наред с това участниците биват информирани за реализацията на одобрените от Форума регионални културни проекти.

Цялостната работа на форума се съпровожда от активни действия по отношение информиране на обществеността.

V. СПЕЦИФИКА ПРИ ИДЕНТИФИЦИРАНЕ, РЕГИСТРИРАНЕ И СИСТЕМАТИЗИРАНЕ НА ОБЕКТИ ПО КИН

От Втора сесия на Форум-процеса, съвместно с тематично обособените работни групи, започва конкретна работа по идентифициране, систематизиране и регистриране на натрупванията по отношение на разнообразието от регионални обекти на КИН по места. Предлагаме използването на следните категоризиращи формати за материалното и нематериалното наследство.

Образец на методическо задание – матрица (пример)

Критериите за оценка са подготвени въз основа на международните принципи за класифициране, като добри практики. Те могат да се използват систематично и периодично за проверка от гледна точка на изброените

по-долу три области като елементи на културно- историческото наследство:
исторически обекти, архитектура, заобикаляща среда.

А. Критерии за оценка: Исторически обекти

Тема	В каква степен обектът илюстрира важна историческа тема от българската история?	<i>А. Един от най-добрите образци (15) В. Много добър образец (8) С. Практичен и полезен образец (5) D. Непонятен образец (0)</i>
Личност/ събитие	Каква е степента на значение на събитието или на личността, пряко свързани с обекта?	<i>А. Национално/ международно (10) В. Регионално (6) С. Местно (4) D. Без видима връзка (0)</i>
Местна история	В каква степен обектът илюстрира важна фаза от развитието на дадената общност или важна промяна, или е повратна точка за историята на общността?	<i>А. Един от най-добрите образци (10) В. Много добър образец (6) С. Практичен и полезен образец (4) D. Непонятен образец (0)</i>

Трите критерия – „Тема”, „Личност/събитие” и „Местна история” – позволяват да се определи приобщаващата стойност на обекта.

Тема

„В каква степен обектът илюстрира важна историческа тема от българската и регионална история?”

Този критерий позволява да се оцени обекта по отношение на главните теми от българската и регионалната история. Темите са факти или исторически събития с хронологични и географски измерения, като например

самоопределянето на един народ, неговото освобождение, неговото възраждане, социално-икономическата промяна на един социален строй с друг или използването на природните богатства или индустриализацията и т.н. Подбраните теми трябва да бъдат важни, но не задължително от национален мащаб. Например, възгледобивната промишленост е без съмнение важна тема в миналото на региона, въпреки че нейното значение не е основно в национален план за всички региони. Трябва да бъдат открити теми, които да са доста точни, а не само да се отбележи „социална история“ или „военна история“.

Личност/събитие

„Каква е степента на значение на събитието или на личността, пряко свързани с обекта?“

Този критерий позволява да се оцени обекта по отношение на пряката му връзка с личности и събития. „Пряко обвързване,“ означава, че обекта е бил обитаван от дадена личност или му е принадлежал или че някое важно събитие е протекло в обекта. Например, обществените сгради такива като сградата на пощата, дори да са посещавани от много начетени личности, рядко ще получат точки по отношение на този критерий.

Местна история

„В каква степен обекта илюстрира важна фаза от развитието на дадената общност, или важна промяна, или е повратна точка за историята на общността?“

Този критерий позволява да се оцени обекта като свидетел на важен етап от еволюцията или от историята на общността. Той позволява да се измерва влиянието на обекта във времето и в една историческа перспектива, като не трябва да се бърка със сегашното състояние на обекта, което е оценявано по отношение на критерий „рамка“. Трябва да се потърси дефиниция на понятието „общност“, но като пример би могъл да бъде посочен специфичен градски квартал, парк или резерват.

Б. Критерии за оценка: Архитектура

Естетическа концепция	Какво е естетическото качество на обекта (съотношение, мащаб, детайл) по отношение на вида или на стила архитектура?	<p><i>A. Отлично (25)</i> <i>B. Много добро (13)</i> <i>C. Добро (9)</i> <i>D. Посредствено (0)</i></p>
Функционална концепция	Каква е функционалната стойност на обекта (надеждност при избора на материали, спойки и начин на изграждане) по отношение на използваните на времето строителни техники и функционални видове?	<p><i>A. Отлично (15)</i> <i>B. Много добро (8)</i> <i>C. Добро (5)</i> <i>D. Посредствено (0)</i></p>
Изпълнение и материали	Какво е качеството на изпълнение и използването на материали?	<p><i>A. Отлично (10)</i> <i>B. Много добро(6)</i> <i>C. Добро (4)</i> <i>D. Посредствено (0)</i></p>
Майстор- творец	В каква степен обектът илюстрира работата на Майстора-творец?	<p><i>A. Един от най-добрите образци (5)</i> <i>B. Много добър образец (3)</i> <i>C. Познат образец (2)</i> <i>D. Непознат майстор (0)</i></p>

Четири критерия – „Естетическа концепция“, „Функционална концепция“, „Изпълнение и материали“ и „Майстор-творец“ – служат за отмерване на вътрешно присъщата стойност на физическата структура едновременно от гледна точка на концепцията и на изпълнението. Настоящото състояние на обекта трябва да се вземе под внимание във връзка с приложението на този критерий, защото несъответстващите промени, както и влошеното състояние вероятно са влошили архитектурната стойност на обекта.

Естетическа концепция

„Какво е естетическото качество на обекта (съотношение, мащаб, детайл) по отношение на вида или на стила архитектура?“

Този критерий позволява да се оцени архитектурната стойност на обекта по отношение на вида обекти и стиловете на епохата. Един обект може да получи високи оценки, ако е изграден по оригинален и привлекателен начин, независимо от вида и стила на обекта. Предвид това, че обектът се оценява както в историческа перспектива, така и в архитектурна, към оценяването трябва да се подходи без намеса на лични стилистични предпочитания. Цялостното възприятие на обекта може да промени направената оценка по отношение на критерия „естетическа концепция“, защото една структура в лошо състояние не е привлекателна за наблюдение.

Функционална концепция

„Каква е функционалната стойност на обекта (надеждност при избора на материали, спойки и начин на изграждане) по отношение на използваните на времето строителни техники и функционални видове?“

Този критерий позволява да се оцени функционалната стойност на обекта, без да се пренебрегва неговата естетическа стойност. Той придава допълнителна стойност на индустриалното, техническото или занаятчийското наследство, в случаите където решенията за „висок стил“ не са достатъчно надеждни. Това позволява да се премери степента на ефикасност на изпълнението на даден обект по отношение на използваните на времето техники.

Изпълнение и материали

„Какво е качеството на изпълнение и използването на материали?“

Този критерий служи за оценка на концепцията, с акцент върху качеството. Тук се взема под внимание преди всичко изборът на материали и тяхното използване.

Познанието на историческия контекст позволява по-добре да се оцени качеството на изпълнение и материалите. Настоящото физическо състояние на обекта позволява да се отчетат слабите страни на работата по изпълнението и как материалите са успели да издържат на напора на времето.

Майстор-творец

„В каква степен обекта илюстрира работата на Майстора-творец?“

Този критерий служи за оценка на важноста на обекта в цялостното творчество на „Майстора-творец“. Терминът „Майстор-творец“ може да бъде използван за архитекти, конструктори, инженери, самоуки майстори от частния или от общественения сектор, разглеждани и като личности, и като професионалисти.

В. Критерии за оценка: Заобикаляща среда

Местоположение	В каква степен е запазена историческата връзка между обекта и неговия физически пейзаж?	<i>A. Непроменена (10) B. Променена, но скрита и запазена (6) C. Променена, но скрита и в лошо състояние (4) D. В никаква (0)</i>
Рамка	В каква степен обектът влияе върху настоящето състояние на сектора, в който се намира?	<i>A. Той е в основата на настоящето състояние (20) B. Подсилва настоящия характер (11) C. Припокрива се с него (8) D. Негативно влияние (0)</i>
Интерес	В каква степен обектът се идентифицира с общността?	<i>A. Символ за града / региона (15) B. Достатъчно открояващ се или типичен - град/регион (8) C. Достатъчно открояващ се или типичен - съседен (5) D. Нито достатъчно открояващ се, нито типичен (0)</i>

Заобикаляща среда

Трите критерия – „**Местоположение**”, „**Рамка**” и „**Интерес**” – служат за определяне на настоящата роля на обекта в общата градоустройствена панорама на общността.

Местоположение

„В каква степен е запазена историческата връзка между обекта и неговия физически пейзаж?”

Този критерий позволява да се определи в каква степен непосредствената заобикаляща среда допринесе за повишаване стойността на обекта. Пейзажното разположение на обекта е по принцип това, което е ограничено от границите на собствеността и което собственикът опазва. За някои градски обекти оценката може да се ограничи между обекта и тротоара или прилежащото общинско пространство. Целостта се оценява първоначално на базата на пейзажното или историческо разположение на обекта в сравнение с настоящото разположение.

Рамка

„В каква степен обектът влияе върху настоящето състояние на сектора, в които се намира?”

Този критерий дава възможност да се определи дали обектът има сходство с общата градска панорама, която трябва да бъде интерпретирана. „Настоящото състояние на сектора- обекта” трябва да бъде определено в общата урбанистична политика, както и по отношение на видовете обекти. Характера на пространството може да бъде хомогенен или не, според обстоятелствата.

Интерес

„В каква степен обекта се идентифицира с общността?”

Този критерий служи за оценка на важността на даден обект за общността. Важността на даден обект като интерес се дължи на обстоятелства от различен характер – физически или символни за общността.

На основата на получените от фактологическо натрупване резултати, работните групи във Форум-процеса са поканени да подготвят и представят пред Форума

Анализ на приоритетните теми със следната логическа последователност:

Образец на методическо задание - матрица (пример)

В хода на процеса повечето теми отразяват различни аспекти на културното наследство (движими и недвижими паметници на културата, художествени занаяти, възрожденска архитектура, фолклор, митове, легенди, бит, поминък и т.н.). Идеята е да се определят теми, които отразяват възможностите за развитие (например културен туризъм, обособяване на тематични маршрути и др. като в тях се включат различни видове наследство индустриално, природно, исторически напластявания, и др.)

Тема:

Основна клъстърна система – група/мрежа от обекти, които са потенциално или реално взаимосвързани и взаимобусловени.

Обхват на темата:

Основни характеристики по отношение на регионалната културна идентичност, ценности, символи и това е най-важната част от анализа. Културата винаги отразява определена идентичност и ценности, които са представени чрез конкретни символи. Най-добре е анализът да се направи в рамките на всяка работна група, като тя посочи такива символи и ценности, както и да анализира културната идентичност.

Териториално картиране, отразяващо символно различните аспекти/сфери на културно наследство в региона. Трябва да се изработи/ят карта/и, която/които представя/т тази територия и която/които включва/т различни възможни региони, включително и такива, които излизат извън двете общини. Най-добре е това да стане в рамките на всяка работна група, като тя изработи карта/и по своята тема.

Времево картиране, отразяващо символно основните/ключови моменти в развитието в различните времеви периоди на културното наследство (напластявания, влияния и др.) в региона. Тук важи всичко казано за горното, но става въпрос и за хронологична/времева карта на най-важните и ключови събития. Отново всяка група може да работи по тази задача.

Анализ на темата. Анализът предполага две стъпки:

1. Включва различни елементи на наследството според предложената структура за анализ;

2. Правенето на изводи и заключения – може да използва различни техники (например SWOT-анализ, което включва изброяване и групиране на **силни и слаби** страни на темата към сегашния момент, както и **потенциални възможности и ограничения** в контекста на устойчивото регионално развитие).

Цели в рамките на темата, насочени към устойчиво развитие на региона на основата на културното наследство – възможни групи цели в контекста на културното наследство като фактор за устойчиво развитие на региона (това са общи цели, които е добре да се конкретизират в под цели):

- 1.1 Съхраняване на значимото за региона наследство;
- 1.2 Запазване на позитивната идентичност (ценности и символи);
- 1.3 Запазване на общностното многообразие и взаимоотношения;
- 1.4 Осигуряване на поминък (бизнес и работа) чрез използване на наследството;
 - 1.4.1 Постигане на благополучие и добруване на хората;
 - 1.4.2 Интегриране на наследството в управлението на региона (създаване на регионална културна политика).

Индикативни ресурси за реализиране на целите

- 1.1 Инфраструктура за съхранение и развитие на културното наследство и влияние върху устойчивото развитие на региона – състояние на комплексната инфраструктура, осигуряваща достъп и „използване“ на обектите/елементите за устойчивото регионално развитие;
- 1.2 Административен и управленски контекст;
- 1.3 Социално-организационен контекст;
- 1.4 Индикативен бюджет (планиране).

Неотменна част от разработването на методология за подпомагане създаването на регионални културни политики е прилагането на „**Европейски стандарти**“ по отношение на въвеждане на **система за качество** по обектите от КИН. Независимо от проектните перспективи, заложиени в създаването на регионалните културни политики, техническото задание на методологията включва следната платформа от изисквания и критерии за качество при създаването на интегриран културен продукт, при обособяването на културни маршрути.

Обръщаме внимание на тази част от разработката, защото в над 90 на сто от проектите предпочитанията на нашите бенефициенти преобладаващо са свързани с разработването на предложения в областта на

културния туризъм, като инструмент за икономическо възраждане на региона.

Образец на методическо задание – матрица (пример)

А. Основни принципи

1.Тема

Културните обекти и исторически паметници на територията на групата общини представляват тематични спирки, които промотират регионалната идентичност, родовата и колективната памет и предполагат устойчивото развитие на региона.

Те трябва да интегрират материална и символична стойност както за местните хора, така и за всички посетители и потребители.

Изборът на теми може да бъде ориентиран сред следните, които имат пряко или допирно отношение към дискутирането, опазването, промотирането на регионалното културно историческо наследство:

- история;
- етнография;
- общество;
- образование;
- култура;
- туризъм;
- географска идентичност;
- архитектурна идентичност;
- местни традиции;
- местно изкуство;
- местен стил, философия, литература.

Темата трябва да е ясно формулирана и лесно разпознаваема.

Ще бъдат разработени и под-теми, свързани с основната. Пример за предварително регистриране на темите:

Вид на рубрика	Вид на обекта	Теми	Наименование на обекта	Вторични теми
Изкуство и културно-историческо наследство	Гражданска архитектура	Пример: римско, гръцко, турско, румънско влияние	Исторически музей	<i>Да се определят</i> <i>Да се определят</i>
	Религиозна архитектура	Пример: Средновековно изкуство Ренесансово изкуство		
Изкуство и спектакъл	<i>Да се определят</i>			
Природа и изкуство на пейзажа				
История				
Наука				

Културната обосновка е основата, която определя тематичната йерархия според датировките, състоянието на консервация, класификацията. Въз основа на тази първа дейност се определя тематичната организация, под-темите и действията, свързани с нея. Към това ще се прибави определена идея, свързана с виртуалната стойност на културната обосновка (връзка между качество на обосновката и асоциативната представа).

Разработката предполага всички тематични обекти да работят в мрежа, например: между две общини, като предлагат 3-те услуги: *информация – резервация – продажба, на принципа „на едно гише“*

1. Съвместно съществуване на различни типове обекти

След идентификация на обектите, на темите и културните дейности (постигната с консенсус по време на сесиите на Форум-процеса), динамичният и балансиран облик на регионалното, материално, културно-историческо наследство и неговата социализация предполага да бъде изграден синтезиран образ от различни по тип обекти.

■ *Културни обекти*

Исторически и археологически обекти, паметници, обществени и религиозни сгради, селски обекти, индустриално наследство, географски забележителности, типични села и др.

■ *Структурни обекти*

Музеи, изложбени центрове, атракции, фестивали, изложби, конкурси, центрове на занаятчийско производство.

■ *Обекти за услуги*

Хотели, ресторанти, къщи за гости, наемане на кола, велосипед и др.

■ *Допълващи обекти*

Обекти за посрещане и информация, туристически, информационни центрове и всякакви обекти за информация и продажба.

Ако се възприеме от работните групи в съответните общини и Форумът реши да приложи подход за създаване на културно-туристически маршрути, по материалните обекти от недвижими паметници на културно-историческото наследство на региона, **анализът на съвкупността от критерии и културното съдържание на всеки** един обект ще позволи и ще постигне **най-висока адекватност** към културната действителност.

В този смисъл европейските изисквания за качествено съответствие предполагат:

Културният маршрут да включва най-малко 4 обекта от първите 2 групи и 3 от последните 2.

2. Основни функции

- *историческа и културна*: обект – фар, изразяващ най-силно темата на маршрута, негова централна и стартова точка;
- *символична*: да се подчертае символичното измерение на маршрута, мистиката и алегорията;
- *естетическа*: обекти, които провокират емоции и индивидуална интерпретация;
- *експериментална*: откриването и интерпретацията на обектите от маршрута трябва да са интерактивни.

По целия маршрут посетителят (откривателят) трябва да се чувства като участник в живо представление.

3. Цени

Една и съща услуга трябва да се продава на една и съща цена от всички обекти, включени в маршрута.

Б. Вътрешна и мрежова динамика

1. Обща динамика:

Маркетинг: създаване на лого и графична харта; маркировка и табели (минимум 1 в началото на маршрута и по 1 на всеки обект); обобщителна табела на всяка стратегическа зона; печатни материали (рекламни и информационни брошури, каталог на продуктите, план на маршрута);

■ Необходимост всеки обект от маршрута да обявява и рекламира останалите.

2. Еволюционна динамика на устойчивото развитие:

Чрез мрежата от взаимодопълващи се обекти, които изграждат едно

единно цяло, продуктите, предлагани от всеки обект, водят до развитието на маршрута. Предлаганите идентифицирани продукта са 2 типа:

- *продукти “пространство-време”* – ден, уикенд, седмица, и т.н.;
- *продукти “пространство-тема”* – четирите упоменати по-горе типа обекти;
- Чрез добавянето на поне една пешеходна пътека на тема наследство, към основните обекти;
- Календар на културни събития: всеки маршрут трябва да има годишен календар от атрактивни събития, свързани с темата му. Основното събитие трябва да има изключителен характер и да е различно всяка година. Събитията от този календар могат да служат за регулация на продуктите от категорията “пространство-време”;

■ Всеки обект от недвижимото културно-историческо наследство трябва да има действаща система за качествено и количествено следене и оценка. Тя позволява насочване на сбор от критерии, обединени в 6 ключови точки:

1. Да се оживи културата;
2. Да се оптимизират предлаганите услуги;
3. Да се намерят най-добрите условия на прием;
4. Утвърждаване на устойчиво развитие;
5. По-добро познаване на различните видове посетители;
6. Комуникация на културната информация.

В. Инвестиции в човешки и материални ресурси

1. Мениджър на маршрута – поне един на пълно работно време:
 - да умее да поддържа и актуализира базата данни;
 - да координира работата на цялата мрежа, като осигурява кооперирането на всички, участващи в нея;
 - да актуализира продуктите на мрежата;
 - да развива маршрута чрез създаване на контакти с местни партньори;

- да анализира базата данни клиенти.

2. Техническа екипировка:

- компютър;
- административен център на маршрута, който приема резервациите и следи за приемането им от обектите;
- специализирани транспортни средства.

3. Минимална екипировка на обектите:

- тоалетна;
- кошчета за боклук;
- паркинг;
- навес за обектите на открито;
- информационно обезпечаване: ясно видими табели за работно време и цени, информационни табели, информационна карта с информация за целия маршрут и карта, локална и регионална туристическа информация по всички обекти.

Г. Нива на оценяване и критерии за интеграция на продукта

1. Нива на оценяване:

■ *културно и тематично*: оценява качеството на културните и структурни обекти и идентифицира специфичните характеристики;

■ *на развитие*: културна обосновка на посещението; техническа екипировка; качество на структурата за посрещане на туристите;

■ *условия за посрещане на посетителите*: работно време, срокове за резервация или анулиране, продължителност на посещението, брой гидове, езици, цена, капацитет;

■ *техническо*: тип собственост и управление, целогодишна или не заетост на персонала, пълно или не работно време, компютри;

■ *пазарно позициониране*: база данни за клиенти, продукцията, начини на промоция и продажба;

■ *на мотивацията*: развитие на маршрута от мениджъра, влияние върху околните обекти, желанието на обектите от маршрута да се интегрират в мрежа.

2. Критерии за интеграция:

■ *културни и тематични*:

Обектът – фар илюстрира главната тема и е емблема на културния маршрут, позиционирането на всеки обект е в пълно съответствие с позиционирането на целия маршрут, всеки обект се отличава със спецификата си;

■ *план за устойчиво развитие на културно-историческото пространство и среда*:

- материализацията на темата чрез маршрута би могла да бъде предложена в няколко варианта;

- допълващите дейности са: научни сесии, бизнес срещи, приеми, концерти, фестивали, театрални представления, атракции;

- обяснителни надписи за всички изложени елементи, текст, въвеждащ колекция, карта на маршрута, информационни брошури; всички документи трябва да са ясни, разбираеми и преведени на чужди езици;

- музейна сценография, разработване на сценарии около темата, използване на звукови и визуални подходи;

■ ***Интерпретацията трябва да се съобразява с чувствителността и профила на публиката. Анимацията не бива да е “кратък момент на отдих” във връзката с културно-историческото наследство, напротив, тя трябва да присъства непрекъснато, за да улеснява динамиката и поддържа интереса.***

■ *условия за посрещане на посетителите*:

- **с гид**: времетраене; групи не по-големи от 30 човека, 20 - за чуждестранни туристи; посещенията са задължително тематични; гидовете за задължително квалифицирани и обучени, познават отлично маршрута и безпроблемно правят връзки между обектите, визитата е образователна, динамична и забавна; чуждите езици са задължителни;

- **без гид:** осигуряване на необходимите начини, методи за индивидуално изминаване на маршрута;

- **капацитет и ротация:** капацитетът отговаря на законно разрешения за всеки обект, като се следи и за удобството на посетителите; минималният капацитет на обект е 12 души; капацитетът определя броя на посещенията, разпределянето им във времето и ротацията на посетителите; в това отношение мрежовата структура е много важна;

- **работно време:** отговаря на местните традиции, съгласувано е между всички обекти от мрежата, няма обедна почивка през сезона.

Д. Технически условия

Мрежата от обекти трябва да има надежден център за контрол над базата данни клиенти и управлението. Всеки обект от недвижимото културно-историческо наследство има и свой център за управление, способен да посреща гости и заинтересовани лица.

Е. Пазарно позициониране

1. За да имат силна маркетингова стратегия и пазарна позиция, обектите трябва да са способни *да оценяват и управляват количествено и качествено* посещенията си:

■ количествено: водене на статистика за посещенията (тип клиент, националност, разход, еволюция) и анализирането ѝ поне 2 пъти годишно;

■ качествено: книга за впечатления и анкети.

2. Стратегия за комуникация и реклама:

- определяне на зона на рекламна дейност;
- определяне на зона на разпределяне на рекламните материали (културни обекти, хотели, ресторанти, туристически офиси);
- създаване на тематично рекламно послание и запазен знак с лого;
- създаване на презентация, предназначена за медиите (местни, регионални, национални и чуждестранни);
- създаване на списък за културни асоциации и клубове, студенти, от определената маркетингова зона.

VI. ПОСТИГНАТИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОВЕДЕНИ 5 РЕГИОНАЛНИ КУЛТУРНИ ФОРУМА:

- Създадени 5 междуобщински партньорства в областта на управление на КИН;
- Разработени 5 регионални културни политики за превръщане на КИН във фактор за устойчиво местно развитие;
- Въвлечени допълнително 3 общини в подкрепа на разработените културни политики;
- Разработени 43 и реализирани 27 проектни предложения, осигурени с финансиране от над 500 000 лв., от които:
 - ШАРС** – 240 000 лв.;
 - НФК** – 110 000 лв.;
 - Общини** – 135 000 лв.;
- Подобрен достъп и социализация на 6 археологически паметника на културата и етнографски комплекси;
- Разработени и обозначени 10 туристически маршрута;
- Инвентаризирани културни активи в 5 района на страната;
- Създадени и разкрити 5 експозиционни сбирки;
- Възстановки на исторически събития;
- Издирени и пресъздадени обичаи и традиции в 5 района на страната;
- Промоция на КИН (гидове, справочници, филми, дипляни, брошури, засилено присъствие в националните медии и др.);
- Обучени над 50 млади хора в умения за представяне на КИН;
- Обучени над 20 млади хора в дърворезба и грънчарство;
- Обучени представители на заинтересованите страни по отношение на Европейски критерии за качество при управление на интегрирани културно-туристически продукти;
- Повишена чувствителност на местната общност към опазване на КИН;
- Изграден капацитет за използване на културното наследство като фактор за развитие;
- Въвлечени в процеса заинтересовани страни от трансгранични региони;
- Осъществен международен обмен.

VII. ЗАКЛЮЧЕНИЯ И ПРЕПОРЪКИ

Културно-историческото наследство има значение само за и чрез хората – то е важно, за да определи „кои сме ние“, връзката ни с миналото и бъдещето, основанията на нашата националност и идентичност. Както допирът до културно-историческото наследство, така и творческият акт са начин на обвързване с настоящето: архитектурната сграда, фолклорната проява, произведението на изкуството са поставяни от хората в определен контекст – на „тук и сега“ – светът на споделящите обща историческа съдба – и по този начин както културата, така и хората се свързват с този свят и тази съдба. В този контекст си позволяваме да изведем и някои общи и конкретни препоръки, които съпътстват разработването на регионалните културни политики:

- Една възможна промяна чрез перспективите за общи регионални културни политики и продукти;

- Конкуренция между общини с цел постигане на съвместен иновационен подход;

- В икономически аспект привличането на инвестиции увеличава потенциала за управление на публичните услуги на общините в областта на културата;

- Развитие на културните политики на базата на символна идентичност, на споделени общи стойности и отговорности на фона на новия социално-икономически контекст: дейност-мисии-отговорност-срок на изпълнение-вътрешен одит-външен независим контрол-перспективи за устойчивост.

- Общините все още се възприемат като бенефициенти, а не толкова като активна страна – създаване на мотивация;

- Общините отдават повече значение на дейностите, а не толкова на обвързаността им на общинско и регионално ниво;

- Инерцията от миналото води до това, че битува презумпцията, че други трябва да планират местното културно развитие;

- Прилагане на принципа на субсидиарността, който би позволил да се разграничат нивата на управление на културната политика, като всяко решение се взима от и чрез най-подходящото за предпоставената цел ниво, във взаимодействие с консултативните практики, които ангажират хората в процеса на вземане на решения и гарантират адекватността и ефективността на предлаганите решения;

- Направления за дейността на звената – осигуряване на информа-

ция, организиране на целеви обучения и предоставяне на експертна и консултантска подкрепа на представителите на местните власти за:

- Анализ на ситуацията (изследване на нуждите и потребностите на сектора и региона, като и неговия потенциал) за изработване на ефективна културна политика;

- Програмиране – определяне на целите, приоритетите, стратегическите действия и начините за тяхното постигане в дългосрочен аспект;

- Анализ на силните и слабите страни на мисловната конструкция за развитие;

- Изработване на индикатори за проверка на постигнатите резултати и степента на отнасяне към планираните цели – индикаторите трябва да включват и измерване на икономическите и социални ефекти от провежданата политика;

- В процеса на формулиране и провеждане на културна политика;

- Разработване на стратегия за включване на културата, на културните организации и участниците в културните процеси да участват в подготовката на Структурните фондове;

- Анализирание и измерване ефективността на стратегията в течение на изпълнението ѝ;

- Изграждането на мрежа от информационно-консултантски звена към общините

ПРИЛОЖЕНИЯ

Примери:

Като резултат от горепосочения разработен за целите на програмата набор от инструменти, свързан с прилагането на критерии и подходи за създаване на рамково споразумение за сътрудничество в областта на КИН, предлагаме на вашето внимание гласувания от общинските съвети на общините Смолян и Златоград в края на 2006 г. документ за **Обща политика (ОП) на региона Смолян – Златоград в областта на културно-историческото наследство (КИН) за периода 2007 – 2013 г.**

Приложение 1

**Обща политика (ОП)
на региона Смолян – Златоград
в областта на културно-историческото наследство (КИН)
за периода 2007 – 2013 г.**

Документът е разработен от експертна група през 2006 година в рамките на Програма „Обществен форум“, която е реализирана с финансовата и техническа помощ на НФ „Култура“, Швейцарската агенция за развитие и сътрудничество (ШАРС) и Фондацията за реформа в местното самоуправление (ФРМС).

І. УВОД

**ЗАЩО Обща политика? С КАКВО разполагаме? Основни тези.
Проблеми**

Общините Смолян и Златоград са динамично развиващи се общини, устремени към постигане на ефективна и конкурентна икономика и висок жизнен стандарт за цялото население. Пред тях стои и предизвикателството успешно да се впишат в процеса на европейска интеграция и да се превърнат равностоен партньор на европейските общини и региони.

Общата политика в областта на КИН в региона е формирана в резултат на 5 структурирани дискуссионни сесии и работни срещи с участието на над 70 експерти, представители на образователната, културната и научната общност, бизнеса, гражданските организации и местната власт. Съществен принос в това отношение има Обществен Форум за КИН „Родопа – гласът

на времето” 2006 г.

Общата политика за периода 2007 – 2013 г. предвижда партньорски инициативи на две общини от Родопския регион: Смолян и Златоград. Настоящият документ е обсъждан и разработен в съответствие със стратегически национални и регионални планови инструменти за същия период. В него се отразява разбирането на участниците във Форум-процеса за необходимостта от полагането на съвместни усилия за решаване на регионално значими въпроси в областта на КИН.

В хода на обществените дискусии бе постигнато съгласие, че интересната история и богатата култура, прекрасната природа, комбинирана с мозайка от традиции, обичаи, местна кухня и гостоприемство, са предпоставка за обществено-икономически просперитет на региона. Реализирането на такава политика изисква общи действия, усилия, ресурси, експертност и партньорство.

II. ВИЗИЯ

Заинтересованите страни от двете общини добре познават спецификата на местните ресурси и историческото минало на региона. Те възприемат уникалните природни дадености и историческо наследство на региона Смолян – Златоград като важна предпоставка за икономическо възраждане. Същевременно те осъзнават, че тези богатства трябва да се използват по ефективен и разумен начин, съобразен с основните принципи на устойчивото развитие. На тази основа бе формулира следната визия:

Родопите – привлекателен за живот и отдих регион със съхранена автентичност, самобитност и богато културно- историческо наследство.

III. СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ

Стратегическата цел е **превръщане на КИН в съществен фактор за социално-икономическо развитие, чрез създаване на устойчив поминък.**

Необходима предпоставка за нейното изпълнение е опазване, съхранение и популяризация на КИН, както и приемствеността му между поколенията. Важен елемент е интегрирането на КИН в региона с предлаганите туристически продукти.

IV. СТРАТЕГИЧЕСКИ ВЪЗМОЖНОСТИ – РЕГИОНАЛНО ЗНАЧИМИ ТЕМИ, ДЕФИНИРАНИ ОТ ФОРУМИТЕ

Разработените по-долу регионално значими приоритети са подчинени на следните основни фактори за оценка:

- Опазване;
- Социализация;
- Достъпност;
- Популяризация;
- Валоризация.

Регионално значимите теми и целите за всяка от тях са както следва:

1. Стари трансродопски пътища:

- 1.1. Откриване, допроучване, регистриране и публикуване на трансродопските антични пътища и пътни съоръжения;
- 1.2. Стимулиране на културния и историческия туризъм;
- 1.3. Развиване на партньорски мрежи и трансгранично сътрудничество;
- 1.4. Развиване на партньорски мрежи и трансгранично сътрудничество;

2. Пътят на млякото:

- 2.1. Съхраняване на традиционни технологии за производство на млякото, като емблематичен за региона продукт;
- 2.2. Приобщаване на „Пътя на млякото” към европейската мрежа на Съвета на Европа;
- 2.3. Утвърждаване на млякото и млечните продукти от Родопския регион като уникална марка за качество в европейски мащаб;

3. Фолклорна култура:

- 3.1. Утвърждаване на фолклора като значима и атрактивна визитна картичка на региона и България;
- 3.2. Демонстриране уникалните възможности на фолклора сред младите хора, посетителите и гостите на региона;

4. Родопска архитектура:

- 4.1. Превръщане на традиционната родопска архитектура в източник на съвременни архитектурни и урбанистични решения;
- 4.2. Мобилизиране на публични и частни ресурси за възстановяване, съхраняване и използване на архитектурните културни паметници;

5. Култови места в Родопите – приемственост и традиции:

- 5.1. Допроучване, документиране, адаптация и социализация на култовите места в Родопите;

5.2. Включване на обекти в културни маршрути за развитие на поклоннически туризъм;

5.3. Създаване на културни продукти, включващи култови обекти;

6. Родопски занаяти и бит:

6.1. Идентифициране на занаятчийските ресурси;

6.2. Активизиране на институционалните структури на занаятчиите в региона;

6.3. Утвърждаване на родопските занаяти и бит като източник на доходи;

6.4. Използване на родопска кухня като източник на дълголетие, поминък и туристически продукт;

7. Митове и легенди:

7.1. Популяризация чрез създаване и налагане на характерните за региона митове и легенди;

7.2. Адаптиране на митове и легенди за нуждите на туристическото предлагане.

V. ПРИНЦИПИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ

1. Отвореност

Настоящият документ за обща политика е отворен. Веднъж приет, той би трябвало да остане относително постоянен в стратегическата си насоченост и цели, но отворен и гъвкав – по отношение на мерките и проектите.

2. Партньорство

Прилагането на принципа на партньорство е само по себе си механизъм за повишаване на капацитета за привличане на ресурси. Тази политика е създадена и ще се реализира на принципа на тясно сътрудничество между администрациите, културните институти, граждански, бизнес организации и други заинтересовани страни от Община Смолян и Община Златоград. Общата политика се основава и на регламентиране на отношенията между местните власти, църковните настоятелства, културните институции и други заинтересовани страни.

Общата политика на двете общини предвижда въвличането и на други общности от Родопския регион, които споделят настоящите цели и приоритети.

Инициативите по изпълнение на тази политика трябва да стимулират дейности, които да се възползват и да разширяват възможностите на трансгранично сътрудничество.

3. Надграждане

Всички културни продукти ще се реализират на принципа на надграждане и споделяне на позитивни тематични действия и инициативи. Тази съв-

местна политика ангажира местните власти и техните партньори в открити, последователни и приемствени действия в процеса на реализирането ѝ.

4. Взаимна подкрепа

Представителите на заинтересованите страни от двете общини се съгласяват да подкрепят местни инициативи, които са в унисон с общата политика в областта на КИН.

5. Културен маркетинг за периода 2007 – 2013 г.

Общински власти използват в маркетинга на своите общини основните приоритети на общата политика: символът „Родопска – гласът на времето“ и другите инструменти за популяризация на КИН.

VI. БЪДЕЩИ СТЪПКИ И МЕХАНИЗЪМ ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ОБЩАТА ПОЛИТИКА

- Интеграция с Общинските планове за развитие – компонент за КИН, с включване на проектните идеи;
- Атестиране на нереализирани проектни идеи за последващо изпълнение с друго финансиране;
- Приемане от общинските съвети.

1. Интеграция с местната и регионална политика

Настоящият документ за обща политика се приема първоначално и се съгласува с консенсус от участниците във Форумта.

Той се предоставя за обсъждане и приемане от общинските съвети на партньорските общини. Форумът препоръчва политиката да бъде интегрирана и неразделна част от общинските планове за развитие, като секторна политика за опазване и развитие на КИН, както и да бъдат маркирани проекти в частта за междуобщинско коопериране/сътрудничество. Също така, препоръчително е политиката да бъде отразена в Областната стратегия за развитие, като предварително с нея са запознати представители на местните власти от областта и региона.

Нереализираните проектни идеи, разработени в резултат на Форум-процеса или като продукт на социалния капитал на местната общност (например местни инициативни групи) получават обществен атестат за последващо изпълнение с друго финансиране.

Местната власт има ключова роля при изпълнението на амбициозните стратегически цели. От формулираните цели произлиза сложен комплекс от мерки/задачи, излизащи отвъд рутинните задължения и капацитет на общинските съвети и общинските администрации. Това налага идентифицирането на специална експертна група, която стимулира и следи изпълнението на тази обща политика. За целта най-подходящо е экс-

пертия състав на Форума да приеме създаването на такава група. Тя би могла да се сформира като допълнение на Оперативната група на Форума. Публичността на политиката не трябва да е формална. Активното привличане на бизнеса и неправителствения сектор е необходимо условие за реализация на бъдещите мерки и проекти. Липсващият ресурс от идеи, компетенции, мотивация и финанси се съдържа в местната общност. По повод изпълнението на общата политика, този ресурс трябва да бъде мобилизиран. Освен това е необходимо да се предприемат мерки за повишаване на общия капацитет на заинтересованите страни.

2. Организация и координация на дейностите, мониторинг и финансиране

2.1 Координация и наблюдение

Наблюдението за изпълнението на плана се извършва от специализирана (експертна) група за реализация на политиката на КИН, приета от Форума. Състава на групата може да бъде актуализиран по механизма и от органа, който приема актуализацията на документа за обща политика в областта на КИН.

Експертната група:

- разработва и ежегодно актуализира оперативни програми за реализация на политиката (план за действие)
- разглежда и утвърждава индикаторите за наблюдение на изпълнението на програмата;
- периодично извършва преглед на постигнатия напредък;
- разглежда резултатите от изпълнението на мерките и степента на достигането на целите;
- разглежда резултатите от междинни оценки, когато е необходимо;
- ежегодно подготвя доклад за изпълнението на програмата, който се предоставя на общинските ръководства и общински съвети;
- обсъжда необходимостта от разширяване на териториалния обхват на общата политика за КИН, като при необходимост предприема стъпки за нейното представяне;
- прави предложения за усъвършенстване на плана, както и за преразпределяне на средствата по мерките, програмите и проектите.

2.2 Мониторинг

Мониторингът следва да проследява не само използването на финансовия и ресурсен потенциал, но активно да отчита и физическия прогрес върху територията на региона (настъпващи промени в състоянието на средата в резултат от предприети интервенции). Резултатите от периодичната оценка се подготвят от експертната група и се представят пред общинските съвети на включените общини.

2.3 Финансиране

Основните **източници за финансиране** на планирани дейности и проекти са групирани както следва:

- **национални източници**, включващи средствата на държавното финансиране – републикански бюджет, общински бюджети, от търговски дружества с държавно и общинско участие и финансиране от частни търговски дружества;
- **средства с източник Европейския съюз**;
- **безвъзмездни средства от други източници и донорски програми**;
- **привлечени средства**.

VII. ИЗВОД

С приемането на настоящия документ за обща политика в областта на КИИ, участниците във Форума (заинтересованите страни) декларират своята готовност за обединени усилия, ангажираност, последователност и постоянство, с цел използване на този ресурс за подобряване социално-икономическото развитие и утвърждаване атрактивността на региона.

Приложение 2

Проект за регионална маркетингова стратегия за устойчиво развитие на КИН на общините Смолян и Златоград

За да получи своите конкретни измерения, тази **Обща политика** следва да бъде съгласувана и с **Областната управа** на региона на основата на **проект за разработване на регионална маркетингова стратегия за устойчиво развитие на културно-историческото наследство на общините Смолян и Златоград**. Този проект за стратегия е инструмента за прилагане на рамковия документ за Обща политика, създаден в рамките на Форум процеса, както и приемането и прилагането на стратегията слез неговото приключване.

Проект за регионална маркетингова стратегия за устойчиво развитие на културно-историческото наследство на общините Смолян и Златоград

2007 – 2013 г.

Разработването, допълването и приемането на настоящата стратегия е неразделна част от проектодокумента за създаване на регионална културна политика

1. Проектна философия

Този проект за стратегия се основава на наблюденията, анализа и на залозите, направени по време на програмния период на действие на проекта „Обществен форум“. Той има за цел за повиши атрактивността на местното и регионално културно-историческо наследство и най-вече по отношение на *изграждане и позициониране на имиджа, създаване на качествени предложения и обновяващо последствено развитие на тематични културни продукти и услуги в рамките на съвместни дейности и инициативи на двете общини*. Той има отворен характер и за останалите общини от региона.

Настоящата разработка преследва видимата стратегическа логика, поставяйки лице в лице: регионалните залози за икономически подем на базата на идентифицираното от Форума и съществуващото КИН по отношение на добрите европейски практики, осъзната необходимост от организиране на дейности по остойносттаването му и предимствата на региона, като възможна дестинация (културен клъстер), които трябва да развива.

Това предложение за маркетингова стратегия се вписва в преследваната цел: подпомагане процеса на създаване на регионална културна политика или политики.

Създаването на възможност регионът да се превърне в предпочитана и трайна културно-туристическа дестинация до 2013 год. е основна амбиция, като търси и разработва лидерска позиция по протежението на националното, крайгранично и трансгранично местоположение.

Много вероятно практиката на провеждане на Форум-процес да даде тласък за подпомагане създаването на регионална и културна политика и за следващите 5 години, като тя/те достигне/нат до конкретни мерки.

Регионалната маркетингова стратегия за развитие на КИН за периода 2007 – 2013 г. се основава на партньорската работа извършена от работните групи в рамките на Форум-процеса, в съчетание с волята за асоцииране на широка основа на целостта от фактори и участници от културния, туристическия и бизнес сектори, за да могат всички те да намерят мястото си в конкретните начинания.

Протичащият до сега Форум–процес позволи да бъдат идентифицирани привържениците му главно от публичния сектор – местна администрация, неправителствен сектор, професионалистите и специалистите от културно-образователния и изследователския сектор (за съжаление *частният сектор: културни предприемачи, инвеститори и туристически сектор, както и представителството на областните управи са слабо застъпен и следва **наистина** да бъдат приобщени*), за да могат да бъдат излъчени експерти от трите сектора, специалисти по разработването на регионалната културна дестинация, на базата на взетите от Форума решения.

2. Задълбочен анализ на културно-туристическите залози

Поради отсъствието на по-задълбочени аналитични и теренни проучвания на търсенето и предлагането на пазара на културата и туризма, това предложение за стратегическо развитие на региона чрез и за културно-историческото наследство в хоризонта до 2013 година не би могло да има напълно изчерпателен характер.

Именно това фактологично отсъствие ни подтиква да търсим маркетинговия подход, предлагайки създаването на културно-туристически барометър, който да отчита наличието на идентичностите (иконите, символите), концепциите (методите за развитието им) и офертите (конкретните намерения) по посока на позиционирането на местното КИН и богатство, както и тестването му в маркетингов аспект, които стратегията предполага.

Настоящата разработка отделя основните елементи, които трябва да бъдат отчетени за развитие на културната промоция.

Една териториално-административна цялост, която трябва превантивно да отчита „циклично повтарящи се” икономически кризи, с лек, но прогресивен интерес от страна на външни и вътрешни инвеститори, повишаващ се туристически интерес, относително стабилен трансграничен обмен.

Все по-засилена интеррегионална конкуренция и не достатъчно използване на възможностите които предлага интернет-пространството и неговия глобализиращ характер. Например органи-

зиране на Първи трансграничен пазар (базар) на сценичните и самодейните изкуства в това число и виртуален бутик на занаятите и покана на мениджърски национални и чуждестранни представителства.

Ключов залог за региона произтича и от факта, че сме недостатъчно познати на себе си (освен за хората, работещи в сектора), относително непознати на съседните региони и от там донякъде екзотични и „нови“ за чуждестранния посетител – откривател.

Развитие на регионалното културно-туристическо пространство цели повишаване на конкурентоспособността на региона по отношение на другите съседни региони в национален план, като залага на неговата природа, оригиналност и специфичност, гласове, митове, легенди, за да възбуди интереса на допълване на предлагането в национален и международен план.

Изготвяне на оферти към по-платежоспособни чуждестранни посетители, които за по-кратък период да видят повече – водещ сегмент за годините около 2010: тази привилегирана цел изисква адаптиране на офертата.

Зараждане на нов тип консуматор като фактор за развитие, който поставя качеството и сигурността на офертата или услугата на първо място сред приоритетите и търси да даде смисъл на своите пътувания.

Например, в региона на Смолян и Златоград са налице неоспорими и специфични козове за дестинация „Родопа – гласът на времето“ като част от стратегията, анализирани от Форума и които следва да се развиват и използват:

- **Забележителна географска ситуация,** гранична зона на България, трансгранично сътрудничество, екологично чист регион и защитени природни територии;

- **Транспорт;**

- **Богатство на идентичностни култури,** които да станат разпознаваеми от страната и чужбина;

- **Развитие на разнообразието от възможности за настаняване и създаване на богата и качествена оферта,** предлагане на панел от местни продукти, услуги и информационни мрежи и връзки;

- **Създаване на силен, действащ регионален имиджов капитал** (културно- историческо наследство, качество на живот), който междуременно може да бъде сравнително лесно развит предвид отсъствието на индустриални клишета и наличие на леснота при общуванията и откритост;

- **Атрактивен културно-туристически имидж,** предоставяне на вярна и изчерпателна информация при предлагането на културната оферта по отношение на приема и връзката „качество“ – „цена“ на услуги на интегрираните продукти.

3. Стратегически подбор за периода 2007 – 2013 г.

Шест основополагащи принципа:

- **Създаване на възможност за избор** при стратегическия подбор, като обновяващ се и допълващ се документ, изхождайки от възможността да се реагира на все по-големите изисквания за качество и сигурност на културно-туристическата оферта;
- **Създаване на съюз, обединение, във формална юридическа структура на припознатите публично-частни партньорства**, на пряко и косвено заинтересованата цялост от организации и личности за развитие на културно-историческото наследство, туризма и бизнеса, за да се конкретизира интердисциплинарността на тази дейност;
- **Създаване на стратегия на движение** преходи – подходи на предвиждане и разиграване на хипотези (по реката, колело, животинска тяга, специализирани гидове, пара планер и др.);
- **Постоянно съблюдаване на тенденциите** и отчитане на новите поведения на консуматорите;
- **Да се залага на творческото начало и** на иновативния, обновяващ маркетинг, въвеждайки нови добри практики;
- **Отдаване на пример за подражание** чрез изграждане на професионализъм (планиране на обучения) с цел постигане на по-високо качество.

Три цели в средносрочен план:

- **Засилване на атрактивността на общините партньори, чрез обновяване на имиджа им.** Приетата стратегия се състои в остойностяване на качеството на офертата и на предлаганите услугите. Тя се стреми към ново позициониране на имиджа, като поставя като мото емоцията и откриването или преоткриването на вече съществуващото в нов контекст;
- **Създаване на стойност и разнообразяване на туристическите приходи** чрез разнообразяване на познатите традиционни маршрути в България, както и краткотрайни посещения, като се предлагат продукти с тематична стойност;
- **Излизане извън традиционния туристически сезон**, умножавайки възможностите и поводите за престой през по-голяма част от годината.

... и три цели в краткосрочен план:

- **Създаване на ново вдъхновение (съзидание)** чрез динамика и гъвкавост, вдъхващо самочувствие, способно да обедини участниците в културата, туризма и бизнеса около този маркетингов подход;
- **Завладяване на нова клиентела** освен традиционните посетители, концентрирайки се върху присъствието върху картата на туристически пазар;
- **Наблягане и придружаване в създаването на нови пазари за културни продукти**, играейки ролята на новатор.

1. Позициониране като културна дестинацията

Тази стратегия, съпътстваща споразуменията за провеждане на съвместни културни политики, цели да представи региона като уникална и като рядко срещана културна дестинация (чрез своето разнообразие, древност и актуалност, непознатост) и провокираща емоция.

Необходимостта от ново позициониране (не е изключено в близко бъдеще развитие на тенденцията за изграждане на собствен имидж на всеки регион по отношение богатството и разнообразието на България) почива на факта, че регионът не пресъздава достатъчно имиджа на регион на една държава, „извън рамките на стандарта”, „екзотичен”, със собствена характеристика като част от държава вече член ЕС. Още повече, че тази културна дестинация трябва да направи усилие да се отличи от конкурентите си (допълвайки ги) в лицето на съседните региони и отвъд гранични съседи.

Например, регион Смолян – Златоград *„нов и много древен” и „различен”* е поставен на преден план благодарение на промоцията на оригинална оферта, на изключителното си културно-историческо и природно наследство, като национално богатство и съхранено разнообразие от идентичности, стилове и пейзажи, които да те карат да мечтаеш.

„Неповторимит” вкус от едно пътуване в Смолян – Златоград се остойността по този начин. Един престой трябва да римува с „емоция и откритие”, произтичаща най-вече от териториалните разнообразия, културното богатство, автентичността и гостоприемството, като присъщи характеристики на местния бит и нрави.

5. Избор на приоритетни цели (целеви групи)

Комуникационната политика като част от маркетинговата стратегия на културата трябва да е насочена към по-широката публика.

Градско и активно население, социално-професионалните категории с висше образование, активна трета възраст и пенсионери, скандинавски страни, японци и др., индивидуалните бизнес туристи, както и младежта са основните целеви групи.

Избор, който позволява развитието на индивидуалния туризъм и пряка резервация по Интернет.

Този приоритет не изключва поддържането на сътрудничество с професионалистите (асоциации, туристически агенции, “алтернативни” мрежи, бизнес операторски агенции и др.).

И съвместни дейности с медиите.

6. Иновативен подход към културните продукти

Класифициране на офертата и продуктите с цел привличане на нова клиентела и повишаване на оборота. Тя се характеризира с голяма гъвкавост в избора на продукти, позволяващи по-голяма адаптивност към пазарите. Разнообразието на офертата се поставя на преден план, като

дейности, условия за настаняване и териториално оборудване. Сегментирането на продуктите се разделя на четири категории:

- **Имиджови и привличащи вниманието продукти**, способстващи да подпомогнат възприятието за региона, да притеглят или да завладеят нови клиенти. Те се подбират в зависимост от пазара и като носители на нов имидж на дестинацията. Това могат да бъдат събития, празници, непознати и не дотам познати обекти от недвижимото културно-историческо наследство;

- **Консуматорски продукти**, способни да създават социална и икономическа принадлежна стойност. В рамките на стратегията ще извадим на повърхността няколко приоритета: културно-историческото наследство, занаяти и жива традиция, Планината и всички дейности, свързани с нея (съществуват традиции в това отношение, местен бит и кухня, бизнес туризъм – провокиране на инвеститорски интерес, въздушен туризъм – развитие на делтапланеризъм, развитие на публично-частното партньорство по отношение на опазване на културно-историческото наследство, организиране на културни маршрути и атракции и др.;

- **Продукти, запълващи определени ниши**, позволяващи концентриране и обединяване на интересите на специфични категории клиенти. Може да се разработват продукти като: голф игрище, природосъобразен и рекреативен туризъм, обменен туризъм, селскостопански, лозаровинарски, поклоннически туризъм и т.н.;

- **Опортюнистични и откривателски продукти** могат да бъдат консумирани по време на престоя, без да са планирани в оферта (като изненада – едно плащаш, друго получаваш безплатно). Те позволяват да се увеличи прекият разход от страна на клиентите, като разширяват и подсилват интереса към културната дестинация „Родопа – гласът на времето“.

Нов подход към културно-туристическия пазар

Изграждане на стратегия „Родопа – гласът на времето“ се разглежда като пряка промоция на териториите на общините и на българските градове на вече утвърдени в близост пазари и чрез приканване към по кратки посещения в национален план.

■ Дейности в три ключови точки:

- Създаване на „запазен знак“ или емблема с лого: „Качество Родопа“, като въвежда приложението на методики за оценка на пазарите и дейностите;

- **Участие с продуктите на емблемата „Качество Родопа“** по националните туристически борси и международни културни салони. Емблемата за качество подсилва партньорствата чрез прилагането на ориентирана политика към многогодишни договаряния;

- **Интегрираното Интернет присъствие** се основава на нова платформа за представяне на „регионалното културно-историческо наследство“, предлагащо на едно място сбор от информации, промоции и достъп до

комерсиализация. Тази електронна платформа е най-изчерпателна, атрактивна и позволява едно цялостно управление на съдържанията;

- **Изграждане на тематична** платформа по отношение на идентифицираните общности. Тя позволява да се осигурят качествено културното многообразие.

Приложение 3

Понятиен апарат (инструментариум). Определения

Основният инструмент, използван в настоящата разработка – **регионални културни политики**, е разбирането за КИН в неговата цялост на система, като единство от многообразие, съставено от материално и нематериално културно наследство от правила, стойности, умения, колективна памет и пр. Сборувани, те показват различното ни отношение към обществото и природата в историята и съвременността.

В рамките на програмната дейност на проекта понятието за регионални културни политики стъпва на **определенията**, залегнали в чл. 4 на *Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване и насърчаване на многообразието от форми на културно изразяване (2005)*.

Определения:

За целите на настоящата Конвенция се приема, че:

Културно многообразие

Терминът „Културно многообразие“ включва многобройните форми, чрез които културите на групи и общности намират своята изява. Тези форми се предават в рамките на отделните групи и общности и се обменят между тях.

Културното многообразие се проявява не само в различните форми, чрез които се изразява, обогатява и предава културното наследство на човечеството с помощта на разнообразните средства за културния изказ, но и в различните начини на художествено творчество, производство, разпространение, обмен и ползване на продуктите на културно изразяване, независимо от използваните методи и технологии.

Културно съдържание

Терминът „Културно съдържание“ включва символичното значение, художествения аспект и културните стойности, които произтичат от или изразяват определена културна самобитност.

Форми на културно изразяване

Терминът „Форми на културно изразяване“ включва изявата на индивидуално, групово или обществено творчество с културно съдържание.

Културни дейности, продукти и услуги

Терминът „Културни дейности, продукти и услуги“ включва дейности, продукти и услуги, които, от гледна точка на тяхното специфично качество, използване или крайна цел, въплъщават или предават определена форма на културно изразяване, независимо от търговската им стойност. Културните дейности могат да бъдат цел сама по себе си, или да способстват за производството на културни продукти и услуги.

Културни индустрии

Терминът „Културни индустрии“ обозначава индустриите, които произвеждат и разпространяват културни продукти или услуги, като посочени в предходния параграф.

Културни политики и мерки

Терминът „Културни политики и мерки“ включва политиките и мерките, отнасящи се до културата на местно, национално или международно равнище, независимо дали са насочени към културата като такава, или са предназначени да имат пряко влияние върху формите на културно изразяване на отделните лица, групи или общности, включително върху творчеството, производството, разпространението и обмена на културни дейности, продукти и услуги и върху достъпа до тях.

Опазване

„Опазване“ означава приемане на мерки, с цел запазване, закрила и насърчаване на разнообразните форми на културно изразяване. А терминът „да се опази“ означава да бъдат предприети мерки в този смисъл.

Межкултурно взаимодействие

Терминът „Межкултурно взаимодействие“ включва съществуване и балансирано взаимодействие на различни култури, както и възможността да се създадат общи форми на културно изразяване, на основата на диалог и в дух на взаимно уважение.

Анализ на ситуацията SWOT (пример)

1.1 Силни страни

- България е страна с впечатляващ потенциал, който включва много богатства от исторически, културен, архитектурен и природен аспект;
- Структурираното упражнение по пряка демокрация в рамките на Форум-процеса е мястото, което създава условия за осъзнаване на ценностите на автентичната българска култура и където се открива място за нейното опазване и развитие и представяне;
- Упражнение по пряка демокрация и програмиране на устойчиво икономическо развитие на региона;
- Определяне на културната идентичност, роля и значение на КИН в рамките на Форум-процеса на фона на децентрализирания подход и членството на България към ЕС;
- Подход за постигане на цялостна визия;
- Позициониране пред Структурните фондове на ЕС.

1.2 Слаби страни

- Регионалните и общинските практики до момента показват, че се финансират предимно дейности, занимания и събития, а не процеси;
- Отсъства мислене и нагласа за тематична обвързаност и създаване на съвкупен (интегриран) културен продукт;
- Не се отчита необходимостта от устойчивост на проектните решения;
- Отсъствие на вътрешна и външна комуникация;
- Децентрализацията на културните политики е все още “перспективна”;
- Практикуват се много дейности и се изпълняват проекти които са със занижени/подценени потребности и нива на финансиране, което много пъти пряко влияе на качеството на продукта;
- Подкрепят се краткосрочни проекти и рядко се залага на проекти с дългосрочна визия;
- Обществеността няма нагласа да предлага и развива културни услуги;
- Подпомагат се културни прояви по места, а не се изграждат културни политики с регионални приоритети;
- За България културна политика на общината или на региона все

още не е явление, което се вписва в ядрото на културното развитие на страната с ярко подчертан регионален или местен управленски характер;

- Отсъства визия за разработване на градски културен проект;
- Отсъства система за "управление на качеството" на културните обекти.

1.3 Възможности

- Създава се възможност за развитие на дейности, насочени към поддържане на културното наследство и създаване на културен продукт с високо качество;
- Генериране на политики, насочени към осигуряване на по-широк достъп до културата;
- Създаване културно-туристически проект на регионално ниво като елемент на местна стратегия за развитие;
- Много богато културно и природно наследство, което предполага създаване на многообразна оферта: история, археология, култура, занаяти, фолклор, кулинарно изкуство, природа, развлечения и т.н.;
- В рамките на Форум-процеса съотнасянето на различните значения на понятието за КИН, особена роля имат процесите по превръщане в наследство на предметен свят, знания, умения, запазени знаци, хранителни практики и др., чрез които се създават специфични връзки във времето и пространството между хората и обитаваната територия;
- От централизация към децентрализация. Въпреки последната обаче, с течение на времето културните политики стават привлекателен инструмент за консолидиране и развитие на културната дейност на общините;
- Това предполага идентифициране на обектите на наследство, въвеждането им в определени класификационни системи, констатиране на промени във функциите и употребите, чрез опазването, защитата на „следи, свидетелства, паметници“;
- Създаване на нова легитимност за културата – като сектор, който не само поглъща пари, а спомага за възвращаемост на инвестициите – да се промени убеждението, че "културата е субсидиране" и да се докаже разбирането, че „културата е инвестиране“;
- Ползата от културата трябва да бъде направена очевидна посредством икономическа и социална аргументация;
- Намиране на нови аргументи и подходи за легитимиране на културната дейност;
- Разработване на механизми за увеличаване на финансиращите източници – увеличаване на механизмите за привличане и използ-

- ване на тези източници;
- Обвързване на културните дейности с останалите сектори и дейности (напр. с туризма, атракциите, занаятите, културните индустрии и др.);
 - Съвързване на наследството със съвременната артистична реалност – ревитализиране на културното наследство, като основа на национална културна идентичност;
 - Създаването на финансов и експертен ресурс към общините, чрез който да се подпомагат местните власти да произвеждат и реализират културна стратегия, адекватна на нуждите и потенциала на региона;
 - Звено следва да притежава култур-мениджърски потенциал и административни умения, и да е обвързано с публичната власт, за да гарантира изпълнението на регионалната културна политика;
 - Да се доказва, че създаването на местни културни политики, отговарят на целите на правителството за развитие на културата в България.

1.4 Заплахи

- Отсъствие на квалифициран административен потенциал по места;
- Недооценяване на потребностите от инвестиции в сферата на културата;
- Недостатъчно и едностранно развитие на законодателната основа в културния сектор;
- В съвременния свят отдавна се е наложило разбирането, че не може да се постигне обновление на градовете и общностите без участие на културата;
- Маргинализиране на културата, плюс обърнатия образ от гореспоменатите потенциални възможности и неадекватното използване на силните страни.

Емил Върбанов

е експерт от Национален фонд “Култура” и по настоящем консултира методически провеждането на програмата “Обществен форум”. Той е завършил средното си образование в лицей “Молиер”- Париж. Има висше образование по социология от СУ “Св. Климент Охридски”, както и по международни отношения от Европейския институт по международни отношения в Ница и по европейска култура и цивилизации от Европейския Университетски Център в Нанси - Франция. Завършил е също и специализирано образование по информация и комуникация на организациите и предприятията в Университета Нанси 2. В професионалната си практика има стажове по “Културни политики и тяхното администриране” в Националната обсерватория за културни политики в Гренобъл – Франция; в Главна Дирекция “Информация, комуникация и аудиовизия” отдел “Външна информация” в Европейската комисията в Брюксел; в Главна Дирекция по политически изследвания в Европейския парламент (Отдел за връзки със Страните от Централна и Югоизточна Европа) със седалище Брюксел. Завеждал е библиотеката на Френския културен институт, както и е бил координатор и съветник експерт в европейски проекти свързани с България по програма Фар и Европалия-България. Има публикации в българската и френска преса. Емил Върбанов е член на международната организация на социолозите франкофони със седалище в Тулуза, Франция.

На корицата:
“Икона”,
художник Борис Марков 7 год.